

*Vybrané otázky teorie práva a problematika
rovnosti v právu*

Pavel Ondřejek

katedra teorie práva a právních učení
Právnické fakulty Univerzity Karlovy

ondrejek@prf.cuni.cz

23. 10. 2023

Literatura k tématu přednášky

- GERLOCH, Aleš: *Teorie práva*. 8. vyd., Plzeň: Aleš Čeněk, 2021.
- ONDŘEJEK, Pavel: *Koncepce práva jako systému*. Praha: Wolters Kluwer, 2020.
- MARŠÁLEK, Pavel: *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018.
- BOBEK, Michal, KÜHN, Zdeněk, BOUČKOVÁ, Pavla (eds.): *Rovnost a diskriminace*. Praha: C.H.Beck, 2007.
- HERUDKOVÁ, Eva, ŠAMÁNEK, Jiří, POLÁK, Petr: *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. Praha: C. H. Beck, 2017.

Osnova přednášky

- I. právní normy a normativita
- II. právní řád České republiky
- III. právní problematika rovnosti a diskriminace

I.

PRÁVNÍ NORMY A NORMATIVITA

Jak se liší právo od jiných normativních systémů?

- Etymologie: právo (od slova přímý, lat. directus, něm. Recht, odvozená slova náprava, poprava,...), angl. law – něco, co bylo uloženo. Soubor pravidel, která byla uložena veřejnosti, aby se tímto způsobem chovali.
- Frederick Schauer: „Právo nás nutí dělat něco, co bychom normálně nedělali, anebo nedělat něco, co bychom dělat chtěli.“
- Ve 20. století řada autorů odmítá striktní příkazovou teorii práva – právo nejsou jenom příkazy. Proto, aby právo fungovalo, musejí být příkazy internalizovány (musí je uznávat).

Normy a normativita

- Základem práva jsou jednotlivá pravidla: právní normy

- Norma je výrazem určitého ideálu – nástroj představující určitý standard. Můžeme hodnotit, zda je výsledek práce stavebníka v souladu s normou anebo nikoliv.
- Normy v právu jsou pravidly chování. Také jde o určité ideály, kterými můžeme poměřovat, zda někdo jedná v souladu s normou (právně jedná) nebo proti normě (tedy jedná protiprávně).

Právní normy

- obecně závazné pravidlo chování, které je uznáváno a sankcionováno veřejnou mocí
- má preskriptivní charakter (obsahuje příkazy, zákazy a dovolení chování)
- právní norma x právní předpis

Příklad právní normy

Odvolání daru pro nevděk

§ 2072 obč. zák.

(1) Ublížil-li obdarovaný dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, nepominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit. Byl-li dar již odevzdán, má dárce právo požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny.

Příklad právní normy

- čl. 13 Ústavy ČR:
Hlavním městem České republiky je Praha.
- tzv. imperfektní normy:
§ 857 obč. zák.:
Dítě je povinno dbát svých rodičů.

Příklad právní normy

- Zákon č. 22/1930 Sb., o zásluhách T. G. Masaryka

§ 1

- (1) T. G. Masaryk zasloužil se o stát.
- (2) Výrok tento budiž na věčnou paměť vtesán do kamene v obou sněmovnách Národního shromáždění.

Další prvky právního systému

- právní principy
- hodnoty v právu
- doktrína a judikatura jako stabilizační a transformační prvek v právu
- nenormativní části: preambule, legislativní zkratky, legální definice

Další prvky právního systému

PREAMBULE

My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku,

v čase obnovy samostatného českého státu,

věrní všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české
i státnosti československé,

odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu
nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody
jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých
povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku,
jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a
na zásadách občanské společnosti,
jako součást rodiny evropských a světových demokracií,

odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní,
hmotné a duchovní bohatství,

odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu,

prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto
Ústavu České republiky

Další prvky právního systému

HLAVA IV

VĚCI A JEJICH ROZDĚLENÍ

Díl 1

Všeobecná ustanovení

§ 489

Věc v právním smyslu (dále jen „věc“) je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.

Další prvky právního systému

(2) Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že

- a) každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí,
- b) rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,
- c) nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých,
- d) daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny,
- e) vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká, a
- f) nikomu nelze odeprít, co mu po právu náleží.

II.
PRÁVNÍ ŘÁD ČESKÉ REPUBLIKY

Hierarchická struktura vnitrostátního práva

Ústavní pořádek

- Ústava České republiky (úst. zák. č. 1/1993 Sb.)
- Listina základních práv a svobod (vyhl. pod č. 2/1993 Sb.)
- další ústavní zákony

- rigidita ústavy

Zvláštní ústavní záruka

- Čl. 9 odst. 2 Ústavy: Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.
- Ústavní soud za použití tohoto ustanovení zrušil 10.9.2009 ústavní zákon o zkrácení 5. volebního období Poslanecké sněmovny.
- Ústavní pořádek tedy má dvě složky:
  - materiálního jádro ústavy a
  - zbylé části ústavního pořádku.

Další právní předpisy

- zákony, zákonná opatření Senátu
- obecně závazné vyhlášky obcí a krajů v samostatné působnosti (podzákoné předpisy)
- odvozené právní předpisy:
  - nařízení krajských a obecních rad
  - nařízení vlády
  - vyhlášky ministerstev
- právními předpisy nejsou interní předpisy, např. ve veřejné správě (pokyny, opatření...), na univerzitě...

Hierarchická struktura vnitrostátního práva

Úplnější obrázek – právní pluralismus

III.

**PRÁVNÍ PROBLEMATIKA ROVNOSTI A
DISKRIMINACE**

Diskriminace

- rozdílné zacházení x diskriminace
- komparátor (neobsloužení Romů v restauraci, problematika párů osob stejného pohlaví)
- pojetí rovnosti (*M. Bobek*)
  - rovnost formální: stejnému stejně, odlišnému odlišně de iure
  - rovnost materiální: rovnost de iure i de facto
- opakem rovnosti je diskriminace:
  - přímá
  - nepřímá

přímá diskriminace

- vyčlenění srovnatelného jednotlivce nebo skupiny
- ze zakázaného (podezřelého) důvodu
- které je k tíži (uložení břemene nebo odepření dobra) a
- toto vyčlenění nelze ospravedlnit:
  - nesleduje legitimní důvod a/nebo
  - opatření je nepřiměřené

nepřímá diskriminace

- stěžovatel (za pomocí statistiky) musí prokázat, že neutrální kritérium dopadá na chráněnou skupinu (definovanou podle znaků – pohlaví, rasy...)
- stěžovatel je členem takovéto skupiny
- pro nepřiměřené zvýhodnění neexistují objektivní a rozumné důvody

Případové studie

- případ střední zdravotnické školy ZŠ Praha 10 – stanovisko VOP, délka soudního řízení
- případ okamžitého zrušení pracovního poměru ve zkušební době z důvodu těhotenství
- případ diskriminace při zprostředkování pronájmu nemovitosti

Kauza nošení šátků ve Střední zdravotnické škole Praha 10

- Školní řád: *Žák dobrovolným studiem na zdejší škole bere mimo jiné na sebe zodpovědnost, řídit se pravidly společenského chování a jednání a ve škole se pohybovat bez jakékoliv pokrývky hlavy – výjimkou jsou pouze zdravotní důvody.*
- Vyjádření školy (TZ 10.11.2013): *Nošení pokrývky hlavy v prostorách školy je ... nespolečenské, a tak k této záležitosti v souladu s vnitřními předpisy přistupujeme. Nikomu nebráníme v jeho víře. Ve všech případech, ať žadatel o studium na zdejší škole pochází z České republiky, ze zemí EU nebo ze třetích zemí, je nutné, aby respektoval právní předpisy, zvyklosti dané země, etické normy i jiná náboženství.*

Stanovisko kanceláře VOP ke kauze nošení šátků

- Závěr: nepřímá diskriminace
- Existuje možnost ospravedlnění zákazu z určitého legitimního důvodu?

Možnosti zákazu nošení muslimských šátků

Důvody – stanovené lidskoprávními dokumenty anebo plynoucí z judikatury:

- Ochrana zdraví
- Ochrana práv a svobod druhých
- Veřejná mravnost
- Veřejná bezpečnost a pořádek

(+ potřeba aplikovat test proporcionality)

- Daniel Bartoň: Možnosti zákazu či omezení nošení muslimských šátků na školách. *Jurisprudence* č. 4, 2016.

Možnosti zákazu nošení muslimských šátků

- Ochrana zdraví
  - riziko pro muslimské ženy?
  - zdravotní riziko pro pacienty
- Ochrana práv a svobod druhých
  - ochrana mladých muslimek před komunitami, které je k nošení šátku nutí
  - nutnost konkrétních důkazů o této praxi (nikoliv hypotetických důvodů)

Možnosti zákazu nošení muslimských šátků

- Veřejná mravnost
  - Existuje morální norma zakazující zahalovat pokrývku hlavy?
- Veřejná bezpečnost a pořádek
  - Spojení s extremismem
    - nepokoje, demonstrace
    - překážka identifikace
      - *ne hidžáb.*
  - Nutno prokázat reálnou hrozbu.
  - Evropský soud pro lidská práva: případ S.A.S. proti Francii (1.7.2014): dosažení lepšího vzájemného soužití různých společenských skupin

*Kauza diskriminace při okamžitém zrušení
pracovního poměru*

Kauza diskriminace při okamžitém zrušení pracovního poměru

- Dopisem ze dne 23. 4. 2018 sdělil státní podnik Vojenské lesy a statky žalobkyni, že její pracovní poměr uzavřený pracovní smlouvou ze dne 1. 3. 2018 se v souladu s ustanovením § 66 zákoníku práce ruší ve zkušební době s tím, že pracovní poměr skončí dne 23. 4. 2018 "bez udání důvodu".
- Zaměstnankyně dne 11. 4. 2018 ústně sdělila zaměstnavateli (nadřízenému) že je těhotná, a požádala ho o převedení na jinou práci než lesní dělnice, načež jí žalovaný sdělil, že pro ni jinou práci nemá.

Kauza diskriminace při okamžitém zrušení pracovního poměru

- Podle ustanovení § 16 odst. 2 zákoníku práce je v pracovněprávních vztazích zakázána jakákoliv diskriminace, zejména diskriminace z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, národnosti, státního občanství, sociálního původu, rodu, jazyka, zdravotního stavu, věku, náboženství či víry, majetku, manželského a rodinného stavu ... ; .
- zák. č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, v platném znění:
- § 2 odst. 4: Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství ...

Kauza diskriminace při okamžitém zrušení pracovního poměru

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16.3.2021 sp. zn. 21 Cdo: **Jednalo se o zakázanou diskriminaci z důvodu pohlaví.**
- To platí nejen v případě, kdy je těhotenství zaměstnankyně v písemném zrušení pracovního poměru výslovně uvedeno jako důvod tohoto rozvázání pracovního poměru, ale i v případě, kdy tento důvod (přestože vedl zaměstnavatele ke zrušení pracovního poměru ve zkušební době) v písemném zrušovacím jednání výslovně uveden není nebo kdy je v něm v rozporu se skutečností uveden jiný důvod.

***Kauza diskriminace při zprostředkování
pronájmu nemovitosti***

Kauza diskriminace při zprostředkování pronájmu nemovitosti

- V roce 2012 se kancelář veřejného ochránce práv rozhodla prověřit diskriminační jednání realitních kanceláří při zprostředkování pronájmu bytů a za tímto účelem se dohodla na situačním testování s neziskovou organizací, jejíž zaměstnankyně vystupovala jako klientka poptávající nájemní bydlení.
- V rozhovoru se zaměstnancem realitní kanceláře bylo klientce sděleno, že „majitel bytu Romy ubytovat nechce, protože s nimi má špatnou zkušenost.“

Kauza diskriminace při zprostředkování pronájmu nemovitosti

- zák. č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon, v platném znění:
- § 1 odst. 3: fyzická osoba má právo v právních vztazích, na které se vztahuje tento zákon, na rovné zacházení a na to, aby nebyla diskriminována.
- § 1 odst. 1 písm. j) – působnost zákona ve věcech přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti nebo při jejich poskytování.

Kauza diskriminace při zprostředkování pronájmu nemovitosti

- Rozsudek Okresního soudu v Litoměřicích ze dne 14.8.2015, sp. zn. 14 C 46/2013: **Přímá diskriminace** při přístupu k bydlení, pokud je nabízeno veřejnosti.
- Zamítl náhradu nemajetkové újmy ve výši 100.000,- Kč – žalobkyně mohla reálně očekávat, že se s diskriminací setká (na základě podnětů), její důstojnost tedy nebyla snížena ve značné míře (*zákonný důvod přiznání náhrady nemajetkové újmy*).
- Soud nepřiznal náhradu nákladů řízení (situační testování), když konstatoval možné zneužití tohoto institutu.

Děkuji za pozornost.

ondrejek@prf.cuni.cz